

Edgar Allan Poe

AŠERIŲ NAMO ŽLUGIMAS

Jo širdis – tai kabančios kanklės,

Užgauk – ir jos suskambės.

BERANŽE

Visą šią rūškaną, tamsią ir tykią rudens dieną aš jojau vieni vieną neregėtai nykia vietoje, virš kurios kaboję žemi, sunkūs debesys, ir, vakaro prieblandai atslenkant, pagaliau išvydau melancholišką Ešerų Namą. Nežinau kodėl, bet vos tik žvilgtelėjus į jį, nenumaldomas liūdesys suspaudė man širdį. Aš sakau nenumaldomas, nes šio jausmo nešvelnino nė tasai poetiškas ir todėl gana malonus įspūdis, kurį daro žmogui netgi patys rūščiausi ir šiurpiausi gūdžios gamtos vaizdai. Žiūrėjau į atsivėrusį prieš mane reginį – į paprastą apylinkės peizažą – į vienišą namą, niūrias jo sienas – langus, panašius į užgesusias akis – į viksvų kuokštus ir baltus išpuvusių medžių kamienus – su begaliniai slegiančiu jausmu, kurio aš negalėčiau tinkamiau palyginti su jokia kitu žemišku pojūčiu, kaip tik su narkomano nubudimu –

su tuo karčiu sugrįžimu į gyvenimo kasdienybę – su baisiu uždangos kritimu. Tai buvo šaltis, maudulys širdyje – beviltiškai liūdnos mintys, ir veltui vaizduotė stengėsi pažadinti jas kam nors kilnesniam. Kodėl, - stabelėjau susimastęs, - kodėl aš jaučiuosi kaip nesavas, žiūrėdamas į Ešerų Namą? Tai buvo paslaptis, kurios negalėjau atskleisti; veltui

bandžiau įveikti ir miglotus vaizdinius, apnikusius mano protą. Gavau pasitenkinti mažai ką tepaaiškinančia išvada: nors, be abejo, tam tikri visai paprastų daiktų deriniai gamtoje gali veikti mus kaip tik tokiu būdu, tačiau iširti šią galią – mūsų protui neišsprendžiamas uždavinys. Galimas daiktas, – mažiau sau, – kad užtektų tik perstatyti reginio smulkmenas, paveikslo detales, ir pasikeistų arba visai išnyktų jo gebėjimas kelti liūdnus įspūdžius. Tos minties skatinamas, aš pasukau į statų krantą virš juodo, niūraus tvenkinio, kuris lygus it veidrodis tvyrojo prie pat namų, ir pažvelgiau žemyn – bet dar labiau nukrėtė drebulys – į pilkas nendres, kraupius medžių kamienus, langus, tarsi užgesusias akis, atbulai suvirtusius į vandenį.

Ir vis dėlto šioje liūdesio buveinėje aš ketinau praleisti keletą savaitių. Jų savininkas, Roderikas Ešeras, buvo geras mano vaikystės draugas, bet jau daug metų buvo praėję nuo mūsų paskutinio susitikimo. Ir štai neseniai, kai aš pats buvau toli nuo čia, gavau laišką, – laišką iš jo, – kuriame nepaprastai atkakliai buvo reikalaujama nieko kito, kaip tik asmeninio pasimatymo. Braižas rodė nervinį susijaudinimą. Ešeras rašė sunkiai sergąs, – jį kankinąs psichinis sutrikimas – ir todėl norįs būtinai pamatyti mane, savo geriausią ir vienintelį draugą, tikėdamasis, jog mano giedra nuotaika gal kiek palengvins jo kančias. Pats laiško tonas, kuriuo jis pasakojo apie šiuos ir dar kitus dalykus – maldaujančios širdies prašymas – neleido man delsti; aš tuoj pat priėmiau jo kvietimą, nors jis man ir atrodė keistas.

Vaikystėje mus rišo artima bičiulystė, bet iš tikrųjų aš nedaug ką žinojau apie savo draugą. Iš prigimties jis buvo perdėtai užsidaręs. Tačiau girdėjau, kad jis buvo kilęs iš labai senos giminės, nuo neatmenamų laikų pasižyminčios ypatingu charakterio jautrumu, kuris daugelį amžių reikėsi įvairiais egzaltuoto meno kūriniais, o pastaraisiais

metais – dosnia, tačiau visai neįkyria labdarybe ir taip pat karšta meile muzikai – veikiau dėl komplikotumo, o ne dėl visiems žinomo ir lengvai prieinamo jos grožio. Aš taip pat žinojau dar vieną įsidėmėtiną faktą. Ešerų giminės kamienas, kad ir labai senas, niekada neišaugino nė vienos kiek patvaresnės šakos; kitaip tariant, visi jos nariai, be vieno kito atsitiktinio nukrypimo, buvo susiję su giminyste tiesiąja linija. Šis šalutinių linijų nebuvimas, galvojau aš, mintyse svarstydamas tą nuostabų atitikimą tarp būdingų aplinkos bruožų ir visiems žinomų Ešerų giminės savitumų bei samprotaudamas, kokią įtaką tie bruožai per daugelį šimtmečių galėjo turėti šiai giminei, - šis šalutinių linijų nebuvimas ir nuolat besikartojęs tėvo perdavimas sūnui tiek pavardės, tiek tėvonijos, taip sutapatino vieną su kitu, jog pirmąkart dvaro vietovardį tenykščiai kaimiečiai pakeitė keistu ir dviprasmišku pavadinimu „Ešerų Namas“, kuris jiems reiškė tiek pačią giminę, tiek ir jos buveinę.

Jau minėjau, kad vienintelė mano truputį vaikiško užgaido – pažvelgti į tvenkinio gelmę – pasekmė buvo ta, jog tik dar labiau sustiprėjo pirmasis keistas įspūdis. Įsitikinimas sparčiu mano prietaringos baimės augimu – kodėl negaliu jos pavadinti šiuo žodžiu? – be abejo, tik pagreitino patį šios baimės augimą. Aš jau seniai žinojau, kad toks yra visų baimės sukiamų pojūčių paradoksalus dėsnis. Ir kai aš vėl perkėliau žvilgsnį nuo namo atspindžio vandenyje į patį namą, gal vien dėl to mano sąmonėje gimė keista fantazija – tokia juokinga, jog neverta būtų apie ją ir kalbėti, jei ji neatskleistų mane užplūdusių jausmų galios. Mano vaizduotė buvo taip paveikta, jog rodėsi, kad ir pačius rūmus, ir visą apylinkę gaubia kažkokia keista, tik jiems būdinga atmosfera, visai nepanaši į mus supantį orą, tarsi tai būtų pilkų sienų, nebylaus tvenkinio ir supuvusių medžių tvaikas – kažkokie mistiniai, nuodingi šviniinio atspalvio garai, drumzlini, sustingę, vos pastebimi.

Nusikratęs visų šių svaičiojimų, nes tai niekas kitas ir negalėjos būti, ėmiau atidžiau apžiūrinėti patį pastatą. Pirmiausia į akis krito jo senumas. Praslinkę amžiai visai išblukino sienas. Jį visą dengė smulkios kerpės, kurių plonos gijos, susipynusios nelyginant į kokį voratinklį, buvo nukabusios nuo atbrailų. Bet vis dėlto jokių ryškesnių irimo požymių nesimatė. Mūro sienos niekur nebuvo išvirtusios, ir todėl juo labiau stebino ryškus kontrastas tarp dar gerai išsilaikiusių pastato sienų ir pavienių suskeldėjusių akmenų. Tai man priminė senus medžio raižinius, daugelį metų dūlėjusius kokiame nors apleistame, nevedintame požemyje ir turinčius apgaulingai sveiką išvaizdą. Tačiau, išskyrus šiuos sutrešimo požymius, pastatas atrodė dar visai nieko. Ir tik labai akylas stebėtojas būtų įžiūrėjęs namo fasade vos pastebimą plyšį, kuris, prasidėjęs nuo stogo, ėjo žemyn zigzagais, dingdamas tamsiame tvenkinio vandenyje.

Atkreipęs dėmesį į visus šiuos dalykus, prijočiau trumpu pylimu prie namo. Liokajus paėmė arklį, ir aš įėjau į vestibulį su gotiškais skliautais. Iš čia kamerdineris, žengdamas tyliai ir be žodžių, nuvedė mane tamsiais ir kreivais koridoriais į savo šeimininko kabinetą. Visa, ką mačiau eidamas, nežinia kodėl, dar labiau sustiprino tuos blankius įspūdžius, apie kuriuos jau esu kalbėjęs. Nors aplinkiniai daiktai – lubų raižiniai, tamsūs sienų apmušalai, juodmedžio grindys, fantasmagoriški kariniai trofėjai, kurie džeržgėjo einant pro šalį – man buvo įprasti nuo pat vaikystės, nors aš iš karto suvokiau, kad visa tai man matyta, tačiau negalėjau atsistebėti, kaip tokie pažįstami daiktai gali kelti man tokius visiškai nepažįstamus pojūčius. Ant vienu laiptų sutikau šeimos gydytoją. Jo veide, kaip man pasirodė, buvo ir sumišimo, ir klastingumo. Jis linktelėjo man greitomis ir nuėjo. Kamerdineris plačiai atvėrė duris ir įvedė mane į šeimininko kambarį.

Aš patekau į labai didelį ir aukštą kambarį. Ilgi, siauri, smailūs langai buvo aukštai nuo juodo ažuolo grindų ir iš vidaus nepasiekiami. Blausi purpurinė šviesa skverbėsi pro langų pinučius ir pakankamai išryškino didesnius daiktus; tačiau veltui akis stengėsi įžiūrėti tolesnius kambario kampus arba skliautuotų bei ornamentuotų lubų įdubimus. Sienos buvo drapiruotos juodu audiniu. Stovėjo daug senovinių sudėvėtų ir nepatogių baldų. Visur mėtėsi knygos ir muzikos instrumentai, bet kambario jie nepagyvino. Jaučiau, kad alsuoju sielvarto persisunkusiu oru. Niūri, gili ir beviltiška melancholija tvyrojo virš visų daiktų ir gėrėsi į juos.

Man įėjus, Ešeras atsikėlė nuo sofos, ant kurios išsitiesęs gulėjo, ir labai nuoširdžiai pasisveikino, bet iš pradžių man pasirodė, jog šis nuoširdumas buvo perdėtas ir dirbtinis, būdingas nuobodžiaujančiam aristokratui. Tačiau, pažvelgęs jam į akis, įsitikinau, jog jis buvo visiškai nuoširdus. Mes atsisėdome; valandėlę jis tylėjo, aš žiūrėjau į jį su gailėsčiu ir baime. Iš tikrųjų dar nematyta, kad žmogus per tokį trumpą laiką taip baisiai pasikeistų, kaip Roderikas Ešeras! Sunku buvo patikėti, kad ši išblyškusi būtybė yra mano vaikystės dienų draugas. O jo veido bruožai juk visada buvo raiškūs. Mirtinai išblyškęs veidas; akys didelės, drėgnos ir neapsakomai spinduliuojančios; lūpos plonokos ir labai blyškios, tačiau nuostabiai gražiai išlenktos; nosis grakšti, žydiška, tik gal per plačiomis šiam tipui šnervėmis; smakras dailus,

tačiau neatsikišęs, o tai liudijo dvasinį silpnumą; plaukai it voratinklis, retučiai ir minkšti, - visi šie bruožai, ir dar nepaprastai iškila kakta, darė jo veidą neužmirštamą. Bet tie charakteringi požymiai ir išraiškos savitumas, šiaipjau per ilga dar labiau sustiprėję, jį taip neatpažįstamai pakeitė, jog aš ėmiau abejoti, ar tai tas pats žmogus. Labiausiai mane nustebino ir netgi išgąsdino vaiduokliška išblyškę jo skruostai ir nežemiškas akių

spindesys. Šilkiniai plaukai augo nematydami žirklių, ir kadangi šis keistas voratinklinis audinys pleveno aplink veidą, o ne krito ant jo, tai aš, net ir labai norėdamas, negalėjau tame arabeskiniame stiliuje rasti nieko, kas primintų paprastą žmonių giminės atstovą.

Pirmiausia man krito į akis tam tikras nenuoseklumas – mano draugo minčių nepagrįstumas, - kurio priežastis, kaip aš netrukus suvokiau, buvo tas išsivysčiusis, silpnas ir tuščias stengimasis įveikti nuolatinį virpulį, pernelyg didelį nervinį jaudrumą. kažko panašaus aš ir tikėjausi, ne tik iš laiško, - aš prisiminiau kai kuriuos jo bruožus, pasireiškusius vaikystėje, ie susiejau tai su keista jo fizine sandara ir temperamentu. Jis buvo čia žvalus, čia vangus. Kalbėjo čia neryžtingu, drebančiu balsu (kai gyvybinės jėgos, atrodė, visiškai išsekdavo), čia įsakmiai energingu – kapotai, svariai, oriai, ir dusliai, čia gomuriniu balsu, vos apversdamas liežuvį, bet vykusiai išskiemenuodamas ir išvingiuodamas, kaip kad sugeba užkietėjęs girtuoklis ar nepataisomas narkomanas stipriausio susijaudinimo metu.

Tokiu balsu jis kalbėjo apie mano apsilankymo tikslą, apie tai, kaip karštai troškęs mane pamatyti, tikėdamasis sulaukti iš manęs paguodos. Po to ėmė plačiai aiškinti savo ligos pobūdį. Tai buvo įgimta ir paveldėta yda, nuo kurios, jo žodžiais tariant, nėra vaistų – “paprasčiausias nervinis pakrikimas,- skubiai pridūrė jis,- ir tikriausia greitai praeis”. Ji pasireiškianti įvairiais liguistais pojūčiais. Kai kurie jų mane sudomino ir kartu išgąsdino, nors, gal būt, tą mano išgąstį stiprino jo pasakojimo maniera ir pavartoti išsireiškimai. Jį smarkiai kankinąs liguistas pojūčių jautrumas; jis galės valgyti tik visiškai beskonį maistą; vilkėti drabužius tik iš tam tikros medžiagos; nepakenčiąs jokių gėlių kvapo; netgi silpniausia šviesa erzinti jo akis; visi garsai, išskyrus styginių instrumentų skambesį, kelią jam siaubą.

Supratau, kad jį yra užvaldęs kažkoks savotiškas baimės jausmas.

-Mane pražudys,- kalbėjo jis,- mane tikrai pražudys ši niekinga beprotystė. Taip, tik taip, o ne kitaip, man lemta mirti. Aš bijau to, kas bus ateityje, ir ne tiek pačių įvykių, kiek jų rezultatų. Aš visas suvirpu vien tik pagalvojęs apie pačius paprasčiausius nutikimus, nes jie gali dar labiau paveikti šį nepakeliamą dvasinį mano susijaudinimą. Manęs negąsdina pavojus, o tik neišvengiamas jo rezultatas – siaubas. Ir apimtas tokios nevilties – toksai bejėgis – aš jaučiu, kad anksčiau ar vėliau ateis valanda, kada prarasiu protą ir gyvybę kovoje su šiurpia šmėkla – BAIME.

Aš taip pat sužinojau iš jo dviprasmiškų ir trumpų užuominų dar vieną keistą jo dvasios bruožą. Jį persekiojo kažkokie prietaringi vaizdiniai, susiję su namu, kuriame jis, nedrįsdamas niekur išvykti, gyveno jau daugelį metų,- vaizdiniai, susiję su kažkokia įtaka, apie kurios tariamą jėgą jis papasakojo tokiais miglotais žodžiais, jog neįmanoma jų čia atkartoti; kažkokie paveldėtų namų ypatumai, glūdį pačioje jų formoje bei medžiagoje, pamažu užvaldė jo sielą, fiziniai daiktai – pilkos sienos, bokšteliai ir juodas tvenkinys, kuriame jie atsispindėjo,- per ilgą paveikė jo egzistencijos dvasinę pusę. Tačiau jis prisipažino, nors ir nelabai tvirtai, kad jį kankinantis ypatingas liūdesys, galimas daiktas, yra kur kas natūralesnio ir aiškesnio pobūdžio,- tai būsianti sunki ir ilga jo mylimos sesers – daugel metų vienintelio jo bičiulio ir paskutinio giminaičio – liga arba tiksliau, besiantanti mirtis.

-Po jos mirties,- pasakė jis su kartėliu, kurio niekada neužmiršiu,- aš, paliejęs ir sugniuždytas, liksiu paskutinis senosios Ešerų giminės palikuonis.

Sulig tais žodžiais ledi Madlena (toks buvo sesers vardas) lėtai perėjo kitame kambario gale ir dingo, manęs nė nepastebėjusi. Žiūrėjau į ją nustėręs ir išsigandęs, bet kodėl –

nebūčiau galėjęs paaiškinti. Apstulbęs sekiau ją, iki išėjo. Kada ji pagaliau išnyko už durų, mano žvilgsnis instinktyviai ir smalsiai nukrypo į brolio veidą; bet brolis užsidengė jį rankomis, ir aš tik pastebėjau, jog sulysę jo pirštai dar labiau, negu paprastai, pabalo, o pro juos riedėjo karštos ašaros. Jau ilgą laiką ledi Madlenos liga glumino gydytojus. Nuolatinė apatija, palaiptis organizmo sekimas ir dažnai pasitaikantys, nors ir trumpi katalepsijos priepuoliai – tokia

buvo ši nepaprasta diagnozė. Iki šiol ledi Madlena atkakliai kovojo su liga ir negulė į lovą; bet tą patį vakarą, kai aš atvykau, ji pasidavė (taip jos brolis, apimtas neapsakomo susijaudinimo, pasakojo man naktį) ją žudančiai ligai; supratau, kad aš ją tikriausiai mačiau paskutinį kartą, jog gyvos daugiau jos neberegėsiu.

Keletą dienų nei Ešeras, nei aš nepaminėjome jos vardo; o per tą laiką aš visaip stengiausi išblaškyti savo draugo melancholiją. Mes drauge piešėme, skaitėme; kartais aš, tarsi sapne, klausiausi klaičių jo improvizacijų, išraiškiai atliekamų gitara. Bet kuo artimesnė darėsi mūsų draugystė, kuo giliau aš skverbčiau į jo dvasines gelmes, tuo karčiau nusivildamas turėjau pripažinti, kokios tuščios mano pastangos pragiedrinti protą, iš kurio tamsa, it kokia neatskiriama jo dalis, be paliovos liejosi ant visų dvasinio ir materialinio pasaulio reiškinių.

Aš niekada neužmiršiu tų daugybės iškilmingų valandų, praleistų drauge su Ešerų Namu šeimininku. Tačiau kažin ar man pavyktų tiksliai apibūdinti tas studijas ar užsiėmimus, į kuriuos jis mane įtraukdavo arba būdavo jų vadovas. Įaudrintas, liguistas jo idealumas viską užliedavo savo sierine šviesa. Jo ilgos gedulingos improvizacijos amžinai skambės mano ausyse. Tarp kitko, į mano sielą skausmingai įsirėžė paskutiniojo Vėberio valso keista parafrazė – vienos ir taip jau klaičios melodijos iškraipymas. Tapybos darbai,

kuriami jo rafinuotos fantazijos, su kiekvienu potėpiu vedė į kažką miglota, kas mane vertė drebėti, ir juo stipriau, kadangi aš

pats nesupratau, ko drebu,- šių darbų (nors jie tarsi gyvi stovi prieš mano akis), nė mažos dalelės neįstengčiau perkelti į rašytinio žodžio sritį. Jie laikė prikaustę dėmesį ir kėlė bainingą nuostabą savo visišku paprastumu ir užmanymų atvirumu. Jeigu paprastas mirtingasis kada nors yra piešęs idėją, tai tas mirtingasis buvo Roderikas Ešeras. Bent man šie darbai, anomis aplinkybėmis, tos grynos abstrakcijos, kurias šis hipochondrikas stengėsi išreikšti drobėje, kėlė tokį intensyvų ir nepakenčiamą siaubą, kokio aš niekada nebuvo patyręs, žiūrėdamas į ryškias, bet perdaug konkrečias fuzelio fantazijas.

Vieną iš savo draugo fantasmagoriškų užmanymų, ne tokį abstraktų, pabandyčiau, nors ir blankiai, aprašyti žodžiais. Nedidelis paveikslas vaizdavo nepaprastai ilgo, stačiakampio požemio ar tunelio vidų, žemomis lubomis ir lygiomis baltomis sienomis, be jokių papuošimų, be jokių įdubimų. Kai kurios papildomos piešinio detalės aiškiai rodė, kad šis tunelis yra nepaprastai giliai po žeme. Tame neregėtai ilgame tunelyje niekur nebuvo matyti nei išėjimo, nei deglo, nei jokio kito dirbtinės šviesos šaltinio; ir vis dėlto srautas skaisčių spindulių sroveno nuo vieno galo iki kito, viską užtvindydamas vaiduoklišku, nenatūraliu švytėjimu.

Aš jau minėjau, kad dėl liguistos klausos nervų būklės nelaimingasis nebegalėjo pakęsti jokios muzikos, išskyrus kai kurių styginių instrumentų skambėjimą. Gal būt, tai, kad jis turėjo tenkintis siauru gitaros diapazonu, didele dalimi ir nulėmė fantastinį jo improvizacijų pobūdį. Tačiau jo eksromptų atlikimo ugingas lengvumas, nepaaiškinamas vien tik šiąja aplinkybe. Jo laukinių fantazijų muzika, o taip pat ir žodžiai (jis neretai pritardavo muzikai rimuotomis improvizacijomis) turėjo būti ir tikriausiai

buvo rezultatas jo intensyvaus dvasinio susitelkimo ir susikoncentravimo, kuris, kaip jau anksčiau esu minėjęs, pastebimas tikrai pačio stipriausio nenatūralaus susijaudinimo valandėlėmis. Vienos šių rapsodijų žodžius aš nesunkiai įsiminiau. Gal būt, dėl jo interpretacijos rapsodija mane paveikė stipriau, nes mistinės veikalo prasmės srautas leido man suvokti – pirmą kartą, - jog Ešeras tikrai supranta, kad kilnisusis jo protas svyruoja savo soste. Daina vadinosi “Užburta Pilis”, o jos žodžiai, gal ir ne visai tikslūs, buvo tokie:

Į tyros padangės mėlį,

Angelų šviesių pilna,

Kitą sykį galvą kėlė

Išdidi pilis sena.

Buvo ji Minties karaliaus

Valdžioje.

Pilį supo lankos žalios,

Serafimai džiaugės ja.

Plaikstės, gairinami vėjo,

Vaiskūs vėliavų šilkai.

Bet deja! Seniai praėjo

Tie laikai...

Nebegrįš jau niekad metai,

Kai virš sienų jos aukštų oru skraidė aromatai

Svaigiai kvepiančių žiedų.

Langai jos klonin aiškiai švietė,

Ir tu matydavai pro juos,

Kaip, lyg į šventę susispietę,

Ten šoko dvasios kambariuos.

Aidėjo muzika. O soste

Sėdėjo viešpats žemės tos,

Ir klausą jo maloniai glostė

Tėkmė melodijos retos.

Skaisčių rubinų šviesą skleidė

Svetingi vartai atkili,

Ir darnų chorą šimtaaidį

Girdėdavai toli:

Srautu nematomu pasklidę

Iš saulėtos pilies,

Jo himnai gyre protą didį

Monarcho tos šalies.

Bet piktaveidės dvasios juodos

Atgriuvo iš dangaus.

Aptemo tuoj karaliaus sodas

(Jis savo grožio neatgaus!),
Ir visa, kas kadaise skendo
Kvaitulyje gėlių jaunų,
Negyvą primena legendą
Užgesusių dienų.

Vien kruvinai raudonus langus
Keleivis regi nuo kalvos;
Vaiduokliai, milžinai nerangūs,
Ten švaistos ir be paliovos
Pro durų kiaurymę nejaukią,
Lyg negandų naujų kviesliai,
Be šypsniū niauriai plaukia, plaukia,
Kvatodami dusliai.*

(* - išvertė A. Churginas)

Aš gerai prisimenu, kad baladės įtaigumas nukreipė mūsų mintis viena vaga, ir besišnekant paaiškėjo Ešero įsitikinimas, kurį aš miniu ne tiek dėl jo naujumo (kiti yra tą patį teigę), kiek dėl to, kad jis labai atkakliai jį gynė. Šio įsitikinimo esmė yra ta, kad visi augalai gali jausti. Bet jo pakrikusi vaizduotė suteikė šiai minčiai dar drąsesnį pobūdį ir, su tam tikromis išlygomis, taikė ją ir neorganiniam pasauliui. Man trūksta žodžių išreikšti visam jo tikėjimo tęstinumui, visam rimumui, visam bejėgiškumui. Kaip jau anksčiau

esu minėjęs, šis jo įsitikinimas siejosi su pilkais jo protėvių namų akmenimis. Jo jautrumą žadino, kaip jisai vaizdavosi, pats šių akmenų išdėstymas – jų sugrupavimas, kerpės ant jų, išpuvę medžiai, augantys aplink tvenkinį, o svarbiausia, nepajudinamas aplinkos pastovumas ir jos atspindėjimas snaudžiančiame

tvenkinio vandenyje. Tą jautrumą liudijo, kalbėjo jis (aš krūptelėjau nuo šių jo žodžių), palaipsnis, tačiau neginčijamas atmosferos tirštėjimas virš vandens ir aplink sienas. O pasekmė, pridūrė jis, ir buvo ta nebyli, bet neatsikratoma ir šiurpi įtaka, kuri ištikus šimtmečius formavo jo giminės likimą ir jį patį padarė tokiu, koks jis dabar yra. Tokie įsitikinimai nereikalingi komentarų, ir aš nuo jų susilaikau.

Mūsų knygos – tos knygos, kurios daugelį metų buvo ligonio dvasinis penas – kaip to ir reikėjo tikėtis, visiškai atitiko šį fantastą būdą. Mes drauge gilinomės į tokius veikalus, kaip Grese VER-VERAS IR VIENUOLYNAS, Makiavelio BELFEGORAS, Svedenborgo DANGUS IR PRAGARAS, Holbergo Nikolo Klimo POŽEMINĖ KELIONĖ, Roberto Fludo, Žano S'Endažine ir Delašambro CHIROMANTIJA, Tiko KELIONĖ Į ŽYDRAJĮ TOLĮ ir Kampanelos SAULĖS MIESTAS. Viena mėgiamiausių jo knygų buvo mažas IN OCTAVIO leidinys, domininkono Eimeriko de Žirono DIRECTORIUM INQUISITORUM; o apie kai kurias Pomponijaus Melos ištraukas, kuriose minimi senieji Afrikos satyrai ir egipanai, Ešeras galėjo mąstyti valandų valandas. Tačiau patį didžiausią pasitenkinimą jis jausdavo, skaitydamas nepaprastai retą ir įdomią gotišką IN QUARTO – kažkokios užmirštos bažnyčios apeigyną – pavadintą VIGILIAE MORTUORUM CHORUM ECCLESIAE MAGUNTINAE (budėjimai prie mirusiųjų pagal Mainco bažnyčios chorą (lot.)).

Aš pats nejučiomis ėmiau mąstyti apie fantastišką ritualą, aprašytą šioje knygoje, ir apie galimą jo įtaką hipochondrikui, kai vieną vakarą jis ūmai pranešė man, kad ledi Madlenos nebėra gyvųjų tarpe ir kad ketinąs dvi savaites laikyti jos palaikus (iki galutinio palaidojimo) viename iš daugybės požemių, esančių po pagrindine namo dalimi. Priežastys, kuriomis jisai motyvavo šį keistą nutarimą, buvo tokios įtikinančios, jog negalėjau jų nuginčyti. Jo žodžiais tariant, tam jį paskatinusi neįprasta mirusiosios liga, įkyrūs ir smalsūs jos gydytojų klausimai, o taip pat ir tai, kad šeimos kapai esą toli ir ne visai saugūs. Prisipažinsiu, kad prisiminęs nelaimę pranašaujantį veidą, sutiktą ant laiptų savo atvykimo dieną, aš nė neketinau prieštarauti tam natūraliam arba bent jau nepavojingam atsargumui.

Ešero paprašyta, aš pats padėjau jam suruošti šias laikinas laidotuves. Įdėję palaikus į karstą, dviese pernešėme juos į poilsio vietą. Požemis, kuriame padėjome lavoną (jis taip ilgai nebuvo atidarytas, kad mūsų deglai vos smilko troškiamame ore, ir mes negalėjome nuodugniau jo apžiūrėti), buvo mažas, drėgnas ir visai be šviesos, labai giliai, po ta pačia rūmų dalimi, kaip ir mano miegamasis. Seniai, viduramžiais, jį, matyt, naudojo baisiausiam kalinimui, o vėliau pavertė parako arba kitos kokios nors sprogstamosios medžiagos sandėliu, kadangi dalį grindų ir visą į jį vedančio ilgio koridoriaus vidų dengė vario lapai. Masyvios geležinės durys buvo lygiai taip pat apkaltos. Ši milžiniška sunkenybė atsiverdavo nepaprastai šaižiai ir aštriai ir girgždėdama.

Padėję šioje siaubo karalijoje gedulingąją naštą ant pastovo, mes kilsterėjome dar neprisuktą karsto dangtį ir pažvelgėme į mirusiosios veidą. Dabar man pirmą kartą krito į akis nuostabus brolio ir sesers panašumas; ir pats Ešeras, turbūt, įspėjęs mano mintis, tyliai pasakė keletą žodžių, iš kurių supratau, kad jie su seserimi yra dvyniai ir kad tarp jų

visą laiką buvo kažkoks sunkiai suvokiamas ryšys. Tačiau mes nukreipėme žvilgsnius nuo mirusiosios – negalėjome žiūrėti į ją be siaubo. Liga, pakirtusi ją pačioje jaunystėje, paliko – taip visada būna sergant katalepsinio pobūdžio ligomis,- ant veido ir krūtinės silpną paraudimą, o lūpose tą dviprasmišką, liūdną šypseną, kuri tokia kraupi mirusių žmonių veiduose. Mes užvožėme ir prisukome varžtais karsto dangtį, užvėrėme geležines duris ir sunkia širdimi grįžome į nedaug kuo linksmesnius viršutinės namo dalies kambarius.

Ir tada, po keleto gilaus sielvarto dienų, mano draugo dvasinės negalės požymiai regimai pasikeitė. Jo įprastinių manierų visai neliko. Kis metė ir užmiršo savo nuolatinis užsiėmimus. Skubiais, nelygiais žingsniais, be jokio tikslo vaikštinėjo po kambarį. Veidas, ir šiaip jau baltas, pasidarė, jei taip galima sakyti, dar baltesnis, kaip vaiduoklio, bet akių žvilgesys visai užgeso. Aš nebegirdėdavau, kad jo balsas nuskambėtų šaižiai, kaip anksčiau kai kuriais atvejais; dabar jis drebėdavo, sakytum, iš baisiausio siaubo. Kartais man iš tikrųjų rodydavosi, kad neturįs ramybės jo protas grumiasi su kažkokia jį slegiančia paslaptimi, kurią, atskleisti jam trūksta drąsos. O kartais vėl visa tai paprasčiausiai priskirdavau neišaiškinamiems beprotybės užgaidams, kadangi matydavau, kaip jis ištisas valandas žiūri su didžiausiu susikaupimu į tuštumą, lyg klausytųsi kažkokio tariamo garso. Nieko nuostabaus, kad jo būseną baugino – netgi persidavė man. Jaučiau, kaip pamažu, bet neišvengiamai pasiduodu jo fantastinių, tačiau įspūdingų prietarų įtakai.

Jų galią aš ypač aiškiai patyriau vieną vėlyvą vakarą, jau atsigulęs, kai nuo ledi Madlenos pernešimo į požemį buvo priėję septynios ar aštuonios dienos. Valanda slinko po valandos, bet miegas nesiartino prie mano patalo. Bandžiau protu įveikti mane

užvaldžiusį nervinį susijaudinimą. Stengiausi sau įteigti, kad pagrindinė, jeigu ne vienintelė, mano liguistos būsenos priežastis yra ta slegianti įtaka, kurią man darė niūrūs kambario baldai – tamsios, nuskarusios draperijos, kurios, plakamos kylančios audros gūsių, plauktėsi ant sienų ir nejaukiai šiugždėjo aplink mano lovą. Bet visos pastangos buvo nevaisingos. Kūnas vis smarkiau tirtėjo nenumaldomu virpuliu, o širdį gniaužė visiškai nesuprantama baimė. Šiaip taip jos nusikratęs, sunkiai alsuodamas atsisėdau, pasirėmiau į pagalves ir, įbedęs akis į neįžvelgiamą kambario tamsą, įsiklausiau – pats nežinau kodėl, gal tik paragintas vidinio balso – į kažkokius duslius, neaiškius garsus, kurie retomis tylos pertraukėlėmis, kai nuščiūdavo audra, sklido nežinia iš kur. Įveiktas nesuprantamo, tačiau nepakenčiamo, intensyvaus siaubo, skubiai apsirengiau, nes jaučiau, kad šią naktį jau nebegalėsiu užmigti, ir, norėdamas atsikratyti šio bjauraus jausmo, ėmiau skubiai žingsniuoti po kambarį.

Buvau spėjęs apeiti keletą ratų, kai gretimuose laiptuose pasigirdo lengvi žingsniai, patraukę mano dėmesį. Iš karto pažinau Ešero eiseną. Po akimirkos jis tyliai pabeldė į mano duris ir įėjo, lempa nešinas. Jo veide, kaip ir paprastai, buvo mirštamai išbalęs – tačiau akyse švietė kažkoks pamišėliškas džiugesys – o ir visas jo elgesys liudijo tramdomą siautulį. Jo išvaizda mane išgąsdino – bet po tokios ilgos kankinančios vienatvės aš norėjau bet kokios kompanijos, todėl man net ant širdies lengviau pasidarė, kad jis atėjo.

-O jūs dar nematėte šito?- paklausė jis ūmai, apsižvalgęs aplinkui tuščiu žvilgsniu.- Dar nematėte? Tai palaukite, pamatysite! – taip kalbėdamas, jis atsargiai pridengė lempą ir, pribėgęs prie lango, už kurio siautėjo audra, staigiai jį atvėrė. Įsiveržęs įnirtusio sūkuriu gūsis vos mūsų nepartrenkė. Naktis buvo audringa, tačiau rūščiai žavi –

nuostabaus grožio ir siaubo derinys. Vėtra, matyt, sėmėsi sau jėgų kažkur mūsų kaimynystėje, nes vėjo kryptis dažnai ir staigiai keisdavosi, ir, nors debesys buvo nepaprastai tiršti (jie kaboję taip žemai, jog atrodė slėgė rūmų bokštelių), mes galėjome įžiūrėti, kaip greitai jie plaukė iš visų pusių vienas prieš kitą, tarsi gyvi padarai, tačiau erdvėje nesisklaidė. Aš sakau, kad šį reiškinį mes galėjome žiūrėti, nors debesys buvo nepaprastai tiršti, o nei mėnulio kraštelio, nei žvaigždžių, nei blykčiojant žaibų nesimatė. Bet milžiniškos šelstančių debesų masės apatiniai sluoksniai, o taip pat visi artimesnieji daiktai ant žemės žerėjo silpnoje, nenatūralioje šviesoje, kurią skleidė aiškiai įžiūrimi garai, gaubiantys visą namą.

-Jūs neturite... neturite į tai žiūrėti! – virpėdamas pasakiau aš Ešeruiir švelniai, nors ir ne be prievartos, nuvedžiau jį nuo lango ir pasodinau. – Šie mirażai, taip jus jaudinantys, yra tik paprasti elektros reiškiniai arba, galimas daiktas, susidarę iš nuodingų tvenkinio garų. Uždarykime langą, oras šaltas ir gali jums pakenkti. Štai vienas jūsų mėgstamiausių romanų. Aš skaitysiu, o jūs klausykite – ir taip mudu praleisime šią baisią naktį.

Senovinė knyga, kurią paėmiau, buvo sero Lanceloto Keningo PAMIŠĖLIS MELANCHOLIKAS, bet sakydamas, kad tai viena mėgstamiausių Ešero knygų, aš tik liūdnei pajuokavau; tikrumoje šio kūrinio gremėzdiškumas ir kvailas daugiažodiškumas vargu ar galėjo teikti peno mano draugo kilniam ir sudvasintam idealizmui. Tačiau tai buvo vienintelė knyga, pasitaikiusi po ranka; be to, turėjau silpną viltį, jog gausybė nesąmonių, kurias skaitysiu, apramins nepaprastai įtemptus hipochondriko nervus (psichinių susirgimų istorijoje yra daug panašių anomalijų). Ir tikrai, sprendžiant iš to, kaip atidžiai jis klausėsi arba dėjos besiklausęs, būčiau galėjęs džiaugtis, kad mano sumanymas pasisekė.

Priėjau gerai žinomą romano vietą, kur knygos herojus Etelredas, matydamas, jog geruoju neįsigaus į atsiskyrėlio buveinę, nusprendžia brautis į jėgą. Priminsime, kaip aprašoma scena:

“Ir Etelredas iš prigimimo narsios širdies, o dabar dar pajutęs didžią jėgą, nes buvo gėręs vyno, nesileido į kalbas su atsiskyrėliu, iš tiesų klastingu ir užsispyrusiu, bet, lietaus permerktas ir kylančios audros pabūgęs, užsimojo kuoka ir keliais smūgiais beregint pramušė angą duryse ir, įkišęs geležine pirštine apmautą ranką, taip patraukė duris į save, kad lentos braškėdamos išsiskyrė ir išlakstė šipuliais, o laužomo sauso medžio pokšėjimas nuaidėjo po visą girią.”

Baigęs šią pastraipą, aš krūptelėjau ir padariau pauzę. Man pasigirdo (nors iš karto supratau, jog sujaudinta vaizduotė bus apgavusi mane),- man neaiškiai pasigirdo, tarsi iš labai tolimos rūmų dalis sklido triukšmas, sakyčiau, tikslus aidas – tik prislopintas ir silpnas – to braškėjimo ir pokšėjimo, kurį taip smulkiai aprašė seras Lancelotas. Nėra abejonės, jog tik šis sutapimas patraukė mano dėmesį, kadangi tarškant langams ir staugiant vis stiprėjančiai audrai, šiaip garsas tikriausiai nebūtų manęs nei nustebinęs, nei sutrikdęs. Skaičiau toliau:

“Bet kaip nustebo ir įsiuto šaunusis karžygys Etelredas, kai, įėjęs pro duris, klastingojo atsiskyrėlio nė kvapo nerado; vietoj jo buvo didžiulis, apaugęs žvynais slibinas ugnies liežuviu, kuris saugojo aukso rūmus su sidabro grindimis. Ant sienos kabėjo žvilgantis varinis skydas su tokiu užrašu:

Kas čia įeis – laimėtojas tas bus;

Tam skydas atiteks, kas slibiną užmuš.

Tada Etelredas užsimojo kuoka ir trenkė slibinui į galvą, ir tas sudribo prie jo kojų ir išleido nuodingą kvapą, taip siaubingai, šaižiai ir veriančiai staugdamas, jog etelredas delnais užsidengė ausis nuo tų šiurpulingų garsų, kokių niekad jam dar nebuvo tekę girdėti.”

Šioje vietoje aš vėl staiga sustojau, šį kartą visiškai nustėręs – dabar jau neabejojau, jog aiškiai girdžiu 9nors ir nebūčiau galėjęs pasakyti iš kur) silpną ir, matyt, tolimą, tačiau šaižų, pratisą garsą, keisčiausią klyksmą ar dantų griežimą – mano vaizduotė prilygino jį nežemiškam slibino riksmui, pavaizduotam rašytojo. Prislėgtas šio naujo ir visiškai nesuprantamo aplinkybių sutapimo, tūkstančio mane užplūdusių įvairiausių jausmų, tarp kurių vyravo siaubas ir didžiausia nuostaba, aš dar turėjau tiek sveiko proto, jog susilaikiau nuo bet kokių pastabų, galinčių dar labiau paveikti jautrius mano draugo nervus. Aš nebuvo tikras, kad jis girdėjo šiuos garsus, nors jo elgesys per kelias minutes keistai pasikeitė. Iš pradžių jis sėdėjo priešais mane, bet paskui iš lėto nasisuko į duris, ir aš mačiau tik dalį jo veido, tačiau pastebėjau, kaip dreba jo lūpos, tarsi būtų be garso kažką šnabždėjusios. Jo galva nusviro ant krūtinės, bet aš žinojau, kad jis nemiega: žiūrint iš profilio, matėsi plačiai atmerkta sustingusi akis. Be to, jo kūnas visą laiką judėjo – lengvai lingavo čia į vieną pusę, čia į kitą. Greitomis į jį žvilgtelėjęs, vėl tęsiau sero Lonseloto pasakojimą:

“Išvengęs baisių slibino nasrų, karžygys prisiminė varinį skydą ir kad kerai neteko galios, nutempė maitą nuo tako ir drąsiai žengė sidabrinu pilies grindiniu prie sienos, ant kurios kabojo tasai skydas; bet skydas nelaukė, kol Etelredas prisiartins, o pats nukrito jam prie kojų ant sidabrinų grindų, garsiai ir šiurpiai sužvangėjęs.”

Nespėjau išstarti šių, kai – tarsi tuo metu iš tikrųjų ant sidabrinių grindų būtų nukritęs sunkus varinis skydas – pasigirdo šaižus, skambus, metalinis ir aiškus, tačiau prislopintas atgarsis. Visai nebesivaldydamas, pašokau ant kojų; bet Ešeras ir toliau monotoniškai lingavo. Pribėgau prie kėdės, ant kurios jis sėdėjo. Nejudančiu žvilgsniu jis žiūrėjo prieš save, o veidas buvo sustingęs, tarsi akmeninis. Tačiau, kai padėjau ranką ant peties, per jo kūną perbėgo virpulys, o lūpas iškreipė liguista šypsena; pastebėjau, kad jis kažką šnabžda tyliai, neaiškiai ir skubotai, tarsi būtų nejautęs, kad aš čia esu. Prisilenkiau prie pat jo ir pagaliau gerte sugėriau šiurpią jo

žodžių prasmę.

-Negirdit? O aš girdžiu... Jau seniai girdžiu... Seniai-seniai-seniai... Jau daug minučių, daug valandų, daug dienų – tačiau nediršau... O, vargas man, nelaimingajam!.. nediršau... nediršau pasakyti! Mes ją gyvą palaidojome! Ar aš nesakiau, kad mano pojūčiai aštrūs? Dabar jums sakau, aš girdėjau jau pirmuosius, vos juntamus jos krustelėjimus karste. Aš girdėjau juos – prieš daug daug dienų – bet nediršau – nediršau pasakyti! O dabar – šią naktį – Etelredas... – cha! cha! tas atsiskyrėlio durų laužimas, tas paskutinis slibino klyksmas ir skydo žvangesys!.. verčiau sakykite – karsto ir geležinių jos kalėjimo durų sąvarų girgždesys, jos beviltiškas blaškymasis variu apkaustytame požemio koridoriuje! Ak, kur man bėgti! Argi ji tuoj nepasirodys? Ar neatbėgs išbarti manęs už tokį skubotumą? Ar aš negirdžiu laiptuose jos

žingsnių? Ar neatskiriu to sunkaus ir baisingo jos širdies plakimo? BEPROTI! – Staiga jis įsiutęs pašoko ir taip sušuko, lyg su tuo šauksmu jo siela būtų atsiskyrusi nuo kūno: - BEPROTI! Sakau jums, ji dabar stovi už durų!

Ir tarytum antžmogiška energija išstarti šie žodžiai būtų turėję magiškos galios – didžiulės senovinės durys, kurias jis rodė, palengva pravėrė savo sunkias juodmedžio žiotis. Duris atplėšė vėjo gūsis – bet jose STOVĖJO aukšta, drobule apgaubta ledi Madlenos Ešer figūra. Jos baltas apdaras buvo aptaškytas krauju, o iškankintame kūne visur matėsi kažkokių aršių grumtynių pėdsakai. Drebdama ir sverdėdama ji valandėlę pastovėjo ant slenksčio, po to, dusliai suvaitojusi, palinko į kambario pusę, visu svoriu krito ant brolio ir baisioje, jau paskutinėje mirties agonijoje, pargriovė – lavoną ir siaubo auką, kaip jo ir buvo išpranašauta.

Bėgau iš to kambario ir iš tų namų baisiausiai persigandęs. Audra vis dar siautėjo, pilna įniršio, kai aš leidausi senąja alėja. Staiga priešais mane, ant tako, švystelėjo kažkokia keista šviesa, ir aš atsisukau pasižiūrėti, iš kur sklinda tokie nepaprasti spinduliai, kadangi už manęs buvo tik didžiulis, šešėlių gaubiamas namas. Besileidžianti mėnulio pilnatis, raudona kaip kraujas, dabar ryškiai švietė pro tą anksčiau vos pastebimą plyšį, vingiuojantį, kaip esu minėjęs, nuo stogo iki pat pamatų. Man bežiūrint, plyšys greitai ėmė platėti – siūbtelėjo stiprus viesulo gūsis – ir visas mėnulio apskritimas suspindo prieš mane – akyse sumirgėjo ratilai, kai pamačiau, kaip galingos sienos persiskyrė pusiau; sugriaudėjo pratisas, kurtinantis trenksmas, lyg kristų tūkstantis krioklių – ir stovintys gilaus tvenkinio vandenys prie mano kojų niūriai ir tyliai užsivėrė, priglaudę Ešerų Namų griuvėsius.